

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH
TOM 20 (2025)

WSTĘP

W roku 2025 chrześcijański świat obchodzi wyjątkową, 1700. rocznicę zwołania pierwszego soboru ekumenicznego w Nicei. To wydarzenie, które miało miejsce w lipcu 325 r., zapisało się w dziejach Kościoła i cywilizacji europejskiej jako przełomowy moment formowania się tożsamości chrześcijańskiej, a także jako początek tradycji soborów powszechnych, stanowiących forum rozstrzygania najważniejszych kwestii doktrynalnych, dyscyplinarnych i organizacyjnych wspólnoty wierzących.

Sobór Nicejski I został zwołany przez cesarza Konstantyna Wielkiego w odpowiedzi na narastające spory teologiczne i dyscyplinarne, które groziły rozbiemem jedności młodego Kościoła. Po trzech wiekach prześladowań chrześcijaństwo uzyskało w Cesarstwie Rzymskim względną wolność, a nawet wsparcie cesarskie. Jednakże nowa sytuacja ujawniła głębokie różnice w rozumieniu kluczowych prawd wiary, zwłaszcza dotyczących osoby i natury Jezusa Chrystusa.

Największym wyzwaniem, przed którym stanęli ojcowie soboru, był spór ariański. Ariusz, prezbiter z Aleksandrii, głosił, że Syn Boży jest stworzeniem, a nie współistotny Ojcu, co podważało fundamentalną prawdę o boskości Chrystusa. Spór ten szybko rozprzestrzenił się po całym Cesarstwie, angażując biskupów, duchownych i świeckich, a nawet wywołując zamieszki społeczne. W tej sytuacji cesarz Konstantyn, dostrzegając zagrożenie dla jedności nie tylko Kościoła, lecz także państwa, postanowił zwołać sobór do Nicei w Bitynii (dzisiejszy İzmit w Turcji).

W obradach uczestniczyło około 300 biskupów z różnych części chrześcijańskiego świata: Europy, Azji i Afryki. Przewodniczył im biskup Hozjusz z Kordoby, a obecność cesarza nadała wydarzeniu wyjątkowy charakter. Papież Sylwester I nie był obecny osobiście, lecz wysłał swoich legatów, a następnie zatwierdził ustalenia soboru.

Sobór ten miał rozstrzygnąć kilka palących kwestii dla życia Kościoła w tamtym czasie. Przebieg jego obrad nie jest dokładnie znany, ponieważ nie zachował się szczegółowy zapis prowadzonych dyskusji. Ponadto źródła historyczne z IV i V wieku są niejednolite i często nacechowane subiektywizmem autorów. Wiadomo jednak, że najpierw zajęto się kwestiami doktrynalnymi, następnie ustaleniem daty Wielkanocy, na końcu zaś sprawami dyscyplinarnymi.

Sobór nicejski jest pamiętany przede wszystkim z powodu sformułowania Symbolu Nicejskiego – wyznania wiary, które stało się fundamentem ortodoksji chrześcijańskiej. Symbol ten, w odpowiedzi na arianizm, jasno określił boskość Syna, stwierdzając, że jest On „zrodzony, a nie stworzony, współistotny (gr. *homoousios*) Ojcu”. To kluczowe sformułowanie, choć początkowo budziło kontrowersje ze względu na swoją filozoficzną precyzję, pozwoliło Kościołowi wyartykułować wiarę w Tróję Świętą w sposób, który wykluczał interpretacje ariańskie. Symbol Nicejski, później rozwinięty na soborze w Konstantynopolu (381 r.), pozostaje do dziś podstawowym wyznaniem wiary w większości Kościołów chrześcijańskich.

Drugim ważnym osiągnięciem tego soboru było ustanowienie kanonów, które regulowały życie Kościoła. Sobór wydał 20 kanonów dotyczących m.in. organizacji hierarchii kościelnej, zasad wyboru biskupów, procedur pokutnych oraz dyscypliny duchowieństwa. Kanony te miały na celu ujednolicenie praktyk w różnych regionach chrześcijańskiego świata, co było szczególnie istotne w obliczu różnorodności tradycji lokalnych.

Ponadto sobór podjął decyzję o ujednoliceniu daty obchodzenia Wielkanocy. Ustalono, że Wielkanoc będzie obchodzona w pierwszą niedzielę po pierwszej pełni księżyca po równonocy wiosennej, co pozwoliło uniknąć rozbieżności między wspólnotami chrześcijańskimi.

Sobór Nicejski I miał fundamentalne znaczenie dla dalszych dziejów chrześcijaństwa i całej cywilizacji europejskiej. Znalazło to zwłaszcza odzwierciedlenie w następujących obszarach:

1. Ogłoszony na nim Symbol nicejski stał się wyznacznikiem chrześcijańskiej wiary, wokół którego jednoczyły się kolejne pokolenia wyznawców Chrystusa. To właśnie to wyznanie wiary (Credo Nicejsko-Konstantynopolańskie), recytowane do dziś podczas liturgii, stanowi wspólny fundament dla Kościołów – katolickiego, prawosławnych oraz wielu wspólnot protestanckich.
2. Symbol nicejski, jako wyraz wspólnej wiary, do dziś stanowi punkt odniesienia dla dialogu ekumenicznego. Przypomina, że jedność Kościoła opiera się na wierze apostoelskiej, przekazywanej przez wieki i wyrażonej w chrzcie.
3. Nicea zapoczątkowała synodalny sposób rozstrzygania sporów i podejmowania decyzji w Kościele. Było to wydarzenie bez precedensu, które wyznaczyło kierunek dla kolejnych soborów ekumenicznych.

4. Sobór nicejski był również istotnym momentem w kształtowaniu się relacji pomiędzy Kościołem a państwem. Cesarz Konstantyn nie tylko zwołał sobór, ale aktywnie uczestniczył w jego obradach, co zapoczątkowało tradycję „sojuszu tronu z ołtarzem”, szczególnie widoczną w chrześcijaństwie wschodnim.
5. Ustalenie jednolitej daty Wielkanocy oraz rozstrzygnięcia dotyczące praktyk kościelnych przyczyniły się do konsolidacji życia wspólnotowego i liturgicznego Kościoła.

Dziś, po 1700 latach, przesłanie soboru nicejskiego pozostaje wciąż aktualne. W świecie naznaczonym podziałami, relatywizmem i kryzysem tożsamości, powrót do źródeł wiary i do pierwotnego wyznania chrystologicznego staje się nie tylko zadaniem teologicznym, ale i duszpasterskim. Sobór nicejski przypomina, że jedność Kościoła nie jest jedynie kwestią organizacyjną, lecz opiera się na wspólnej wierze, wyrażonej w Symbolu wiary i przeżywanej w sakramentach.

Ekumeniczny wymiar soboru nabiera dziś szczególnego znaczenia. Symbol nicejski jest bowiem jednym z nielicznych elementów, które łączą różne tradycje chrześcijańskie. Wspólne wyznanie wiary, sformułowane 1700 lat temu, nadal stanowi fundament dialogu i dążeń do jedności. Współczesne wyzwania, przed którymi staje Kościół, wymagają pogłębienia myślenia synodalnego, otwartości na dialog i odnowienia ducha wspólnoty.

Nie można też zapominać o roli, jaką sobór odegrał w kształtowaniu się relacji Kościoła z kulturą, nauką i społeczeństwem. Decyzje nicejskie położyły podwaliny pod rozwój teologii, filozofii chrześcijańskiej, a także pod budowę ładu społecznego opartego na wartościach ewangelicznych.

Obchody 1700. rocznicy soboru nicejskiego są okazją do refleksji nad tożsamością chrześcijaństwa, jego dziedzictwem i przyszłością. Wspominając wydarzenia z 325 roku, nie chodzi jedynie o historyczną rekonstrukcję sporów i decyzji, lecz o odczytanie ich znaczenia dla współczesnego Kościoła i świata. Sobór Nicejski I pozostaje nie tylko kamieniem milowym w dziejach chrześcijaństwa, ale także nieustannym wezwaniem do jedności, wierności apostołskiej wierze i odpowiedzialności za przekaz Ewangelii kolejnym pokoleniom.

Oddając do rąk Czytelników niniejszy numer „Studiów Nauk Teologicznych”, poświęcony 1700. rocznicy pierwszego soboru ekumenicznego, zachęcam do pogłębionej refleksji nad jego dziedzictwem, aktualnością i wyzwaniami, które stawia przed nami współczesność. Niech lektura zamieszczonych tu tekstów stanie się inspiracją do twórczego dialogu, umocnienia wiary i budowania jedności w Chrystusie.

*Ks. prof. dr hab. Janusz Kręcidło MS
Przewodniczący Komitetu Nauk Teologicznych PAN*